

РОЗВИТОК ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

*Лич Оксана Миколаївна,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри авіаційної психології,
Національного авіаційного університету (Київ, Україна)*

У тезах розглядається проблема педагогічної взаємодії зі слухачами інститутів третього віку. Припускається можливість розвитку компонентів життєстійкості осіб похилого віку під час навчально-виховного процесу. Також аналізуються особливості педагогічного процесу, коли студенти – це особи похилого віку.

Ключові слова: життєстійкість, компоненти життєстійкості, особа похилого віку, педагогічний процес, педагогічна взаємодія

DEVELOPMENT OF THE LIFE STABILITY OF THE ELDERLY PEOPLE IN THE PEDAGOGICAL INTERACTION

*Lych Oksana Nikolaevna,
Ph.D, Associate Professor Department of Aviation Psychology, National
Aviation University (Kyiv, Ukraine)*

The thesis addresses the problem of pedagogical interaction with students of institutions for elderly people. The possibility of developing components of the viability of elderly persons during the educational process. Also, are being analyzed specifics of the pedagogical process, when students are elderly people.

Key words: viability, components of viability, elderly person, pedagogical process, pedagogical interaction

Кожен період життя людини цікавий для спостереження з боку дослідників, починаючи з дитинства і до завершення її життєвого шляху. Найбільшу зацікавленість викликають люди похилого віку, оскільки останнім часом змінилось їхнє життя на соціальному, економічному, психологічному рівнях. Люди похилого віку продовжують трудовий шлях або обирають життя на пенсії, багато з них є студентами інститутів третього віку. І це потрібно враховувати та розширювати сучасний освітній простір для представників всіх поколінь.

Так, у столичному «Університеті третього віку» працюють сімдесят вісім факультетів та безліч гуртків, в яких займаються тисячі пенсіонерів [9]. Тому актуальною є проблема не стільки розвитку інтелектуальних, розумових здібностей, скільки формування в суб'єкт-об'єктній взаємодії у педагогічному

процесі певних особистісних якостей, що дозволяють стійко протистояти людині похилого віку життєвим труднощам.

Педагогічний процес у науковій літературі [2], [4], [7], [8] розуміється як активний процес, в якому взаємодіють суб'єкти та об'єкти навчання (виховання). Під час цього процесу, що має характер цілеспрямованого та організованого, здійснюється навчальна та виховна діяльність, що з психологічної точки зору має двосторонній взаємозв'язок учасників. На нашу думку, при екологічному підході можна здійснювати позитивний взаємовплив в процесі навчально-виховної взаємодії, оскільки людина похилого віку має багато життєвої мудрості та знань, а викладачу (керівнику гуртка) можна їх корегувати для покращення самосприйняття слухачів, а значить й покращення якості їхнього життя. Підтвердження цьому знаходимо у літературі, що цілями педагогічного процесу є вирішення освітніх проблем та розвиток особистості [5], який зачіпає усі її внутрішні сфери та особистісні якості.

Під час педагогічного процесу в університетах третього віку може здійснюватись й виховний опосередкований вплив розвитку позитивного світосприйняття та себе у ньому. Це може відбуватись при викладанні лекцій, бесід з галузі психології або при проведенні психологічного гуртка. Викладач, керівник гуртка має можливість переконливо наводити різноманітні життєвостверджувальні приклади, іноді для корекції, іноді для мобілізації різних внутрішніх сфер, розвитку певних особистісних якостей, зокрема збалансування компонентів життєвої стійкості (залучення, контроль та виклик собі або життю, за Д.Леонт'євим) у людей похилого віку.

Так, в сучасному психологічному словнику знаходимо «життєстійкість» (англ. *resilience*), що розуміється як здатність нормально функціонувати та розвиватись, незважаючи на явно несприятливі умови [1, с. 193], які можуть оточувати людину похилого віку повсякчасно. Внутрішню збалансованість у різноманітних ситуаціях називають «стресостійкістю», «емоційною стійкістю», «психологічною надійністю», «психологічною готовністю», «психологічною стійкістю», ці поняття тотожні до поняття «життєстійкість». На відміну від зазначених вище понять, які відносять до адаптаційних систем людини, життєстійкість виконує головну функцію для особистості – допомагає у складних життєвих обставинах будувати ефективну соціальну взаємодію з іншими людьми, знаходити оптимальні шляхи саморозвитку та самоздійснення у процесі життя, діяльності та навіть навчання у похилому віці.

Потрібно уточнити межі похилого віку, у вітчизняній віковій періодизації вік 55 років вважається початком періоду старості, що являє собою природну і здорову частину життя. Період старості поділяють на похилий вік (55-75 років), старечий вік (75-90 років) та довголіття (понад 90 років) [6], людина періоду старості може бути щасливою й доволі корисною для суспільства. Кон І.С. [3] виділяє психологічно благополучні типи старості (активні; соціально пристосовані; турботливі за ближніх; турботливі за власне здоров'я) та

неблагополучні типи старості (агресивні, розчаровані). І всі ці люди з різними переживаннями своєї старості та прийняттям себе на цьому віковому відрізку життя включаються у взаємодію з оточуючим середовищем, так само й важлива педагогічна взаємодія під час занять в інститутах третього віку.

«Педагогічна взаємодія» або зв'язки між суб'єктами і об'єктами педагогічного процесу можуть бути: інформаційними (обмін інформацією), організаційно-діяльними (спільна діяльність), комунікативними (спілкування), мати зв'язки управління (самоуправління), які викладач вищого навчального закладу може об'єктивно здійснювати, незалежно від рівня педагогічної майстерності та віку учнів, вихованців та слухачів. Так, М.Й. Варій виокремлює чотири завдання педагогічного процесу: 1) підготовка окремих людей, груп до виконання завдань суспільно корисної діяльності; 2) цілеспрямоване формування людини як громадянина, глибоко відданого своєму народові, який має високі моральні й громадянські якості; 3) озброєння людей такою системою професійних знань і вмінь, а також практичними навичками, які забезпечили б ефективні практичні дії в будь-якій ситуації діяльності. Головним завданням, на нашу думку, є четверте завдання – забезпечення цілеспрямованого розвитку духовних сил, інтелектуальних, фізичних і моральних якостей кожної людини, навіть слухачів інститутів третього віку. Зрозуміло, що потрібно враховувати особливості керування навчально-виховним процесом у вищому навчальному закладі та в університеті третього віку, а також цілі та мотивацію перебування особи-студента у відповідному закладі освіти.

Так, за Бабанським Ю.К. [8], сутність педагогічного процесу – це передача соціального досвіду старшими та засвоєння його підростаючими поколіннями шляхом взаємодії для всебічного, гармонійного розвитку особистості. У межах університетів третього віку виникає дещо інша ситуація взаємодії, яку обов'язково треба враховувати для покращення сучасного освітнього процесу. Оскільки, люди похилого віку, які є слухачами інститутів третього віку мають знання, досвід, мотивацію навчатись тощо. Як зазначає І.П. Підласий [8], педагогічний процес – це процес, у якому соціальний досвід переплавляється в якості особистості. І саме для людей похилого віку, які знайшли бажання, мотивацію не просто для підтримання життєдіяльності на пенсії, а й для внутрішнього розвитку, для спілкування з іншими особистостями, психолого-педагогічну взаємодію під час навчання використати для розвитку життєвої стійкості.

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства та втілення найпрогресивніших ідей у систему освіти України, де провідними є гуманістичні ідеї педагогіки та психології, слухачі інститутів третього віку обов'язково мають бути суб'єктами як учіння, розвитку, так й самовиховання. Як з педагогічної точки зору, так і з психологічної точки зору викладачам даних закладів необхідно знайомитись з індивідуально-психічними особливостями

об'єктів навчально-виховного впливу; безоціночно ставитись до їх особливостей, враховувати різний життєвий досвід, освіченість. Людина похилого віку багато чого вмє в професійному плані, багато чого знає в побутовому плані, проте вона включена в сучасні реалії сьогодення, які від неї вимагають прояв життєстійкості на певному рівні. І саме психолого-педагогічну взаємодію можливо розглядати як один із способів розвитку компонентів життєстійкості пенсіонерів в інститутах третього віку.

Література

1. Большой психологический словарь / ред. Б.Г.Мещеряков, В.П. Зинченко. – М.: АСТ МОСКВА; СПб: Прайм-Еврознак, 2009. – 811 с.
2. Варій М. Й. Основи психології і педагогіки: навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 376 с.
3. Ильин Е.П. Психология взрослости. – СПб: Питер, 2012. – 542 с.
4. Мацко Л.А. Прищак М.Д. Основи психології та педагогіки. – Вінниця: ВНТУ. – 2009. – 158 с.
5. Психологія та педагогіка - https://subject.com.ua/psychology/psyho_pedagog/index.html
6. Трофімов Ю.Л., Рибалка В.В. Психологія: підручник. – К.: Либідь, 2008. – 560 с.
7. Фіцула М.М. Педагогіка. – К.: Академвидання, 2009. – 560 с.
8. Ягупов В.В. Педагогіка. – К.: Либідь, 2002. – 560 с. - http://eduknigi.com/ped_view.php?id=23
9. <https://www.segodnya.ua/kyiv/kpeople/kak-v-kyeve-rabotaet-universitet-dlya-pensionerov-862905.html>

